

अलौकिक पराक्रमाचे स्मरण

संपादकीय...

सपादक

दिपक मोरेश्वर नाईक

पाकिस्तानच्या नेत्या बेनझी
भुट्टो यांनी पाकिस्तानी सैन्याविषयाचे
जाहीरपणे कुजकट टोमणा मारले.
म्हटले होते हाते सैन्य फक्त आपल्या
देशबांधवांशीच लढू शकते. त्यांनी
टोमण्याला पार्श्वभूमी होती, भारतीय
सैन्याने १९८४मध्ये लष्करी महत्त्वात
असलेल्या सियाचिनचा सर्व प्रदेश
भारतीय अंमलाखाली आणला त्याची
पुढे १९८७मध्ये भारताने येथीत
२२,००० फूट उंचीवर पाकिस्तानात
लष्कराने उभारलेले ठाणे अभूतपूर्व
पराक्रम करून काबीज केले, तेव्हाही
भुट्टो यांनी हेच उद्घार परत काढले
लॅफ्टनंट जनरल रमेश कुलकर्णी
आणि अंजली कर्पे लिखित सियाचिनी
१९८७ या पुस्तकाच्या प्रस्तावनेत
निवृत्त सरसेनापती जनरल व्ही. पी.
मलिक यांनी बेनझीर यांच्या उद्घाराचं
संदर्भ दिला आहे.

सियाचिन १९८७ आपल्याला
गोष्ट सांगते, तरणाबांड सेकंड लेफ्टनन्स

राजीव पांडे आणि त्याच्या तीनी सहकाऱ्यांची. त्या चौधारींनी पाकिस्तान कैद पोस्टची रेकी करण्यासाठी बलिदान दिले. त्यानंतर कैद पोस्ट काबीज झाले. पाकिस्तानचे निमाय कायदे आहाम मोहम्मदअली जी यांच्या नावे पाकिस्तानने या चौकीवरू नाव कैद ठेवले होते. या चौकीवरू भारताच्या सोनम आणि कुमार नं पोस्टना लक्ष्य करता येत होते. ते पोस्ट अतिशय उंच अश बर्फाच्या भिंतीपलीकडे होती. ही बफार्ची भिंती चढून राजीव आणि त्याचे सहकाऱ्या अधिक माहिती मिळवण्यासाठी थोडे जवळ गेले आणि पाकिस्तान जवानांच्या गोळीबाराला बळी पडले. त्यानंतर नायब सुभेदार बानासिंग आर्मी त्याच्या सहकाऱ्यांनी अतुलनीय शौल गाजवून २२,००० फूट उंचीवरील कैद पोस्ट काबीज केली. त्यावेळी लेफ्टनन राजीव पांडे यांची स्मृती जागवण्यासाठी या मोहिमेचे नाव ॲफरेशन राजी

ठेवले होते. सुभेदार बानासिंगच्च कामगिरीचा गैरव करण्यासाठी वै पोस्ट चे नव्याने नाव ठेवण्यात आहोते बानाटोप. पाकिस्तानी सैन्य संटेंबर १९८७मध्ये मोर्ट्या संबंध सोनम व कुमार ठाण्यांवर हल्ला केला. त्यांचा उद्देश बिलाफांन्ड आत्यांनी मे महिन्यात गमावलेली वै पोस्ट काबीज करण्याचा होता. मध्यभारतीय सैन्याने कडवत प्रतिकार कराहा हल्ला उधळून लावला. या मोहिमाने नाव होते औपरशन वड्रशक्ती.

अतिशीत प्रदेशातले तापमान दिवकर
उणे १० अंश सेल्सिसअस, तर रुक्का
उणे ६० अंश सेल्सिस असते.
तापमानात जवानांना घेथे तीन ते चार
महिने कर्तव्य बजावायचे असेही
हिमदंश, हिमस्खलनानेही जवान जगतात
गमावतात. लेखकाने याचे विस्तृत
वर्णन केले आहे.

या प्रदेशातला जवानांचा समाज
महिन्यांचा कार्यकाळथोडाकमी कष्ट
क्वावा, त्यांना चांगले बूट, मोजे, आवाज
गॉगल्स, स्टोक्ह, रॉकेल, युनिफेर
शरीर तंदुरुस्त ठेवणारा आहार या
व्यवस्था त्यांनी केली. या सुधारात
घडविण्यात त्यांना संरक्षण खात्यात
नोकरशहाशी लढावे लागले. त्यावेदी
संरक्षण मंत्री शिवराज पाटील यांनी
तब्ब्यांना भेट दिली, तेव्हा कुलकर्णी
सैनिकांची दुरवस्था त्यांच्या निर्दर्शन
आणून दिली. त्यानंतर संरक्षण मंत्री
नोकरशहाशी नोकरशहाशी लेखी आंदोलन
दिले. याशिवाय, एउर मार्शल एम.ए.

सिंग, लेफ्टनंट जनरल अशोक हांडू
त्यावेळचे चीफ ऑफ आर्मी स्टाफ
जनरल सुंदरजी यांची थोटी शब्दचित्र,
त्यांची स्खभाव वैशिष्ट्येही ते सांगतात.
१९८७मध्ये पाकिस्तानी फौजांचे
आक्रमण महणजे अघोषित युद्धच होते.
या युद्धात पाकिस्तानी स्पेशल सर्क्हिंस
ग्रुपची एक संपूर्ण कमांडो बटालियन
नष्ट झाली. राष्ट्राच्या सार्वभौमतेला
पाकिस्तानने दिलेले आव्हान २८
इन्फन्ट्री डिविजनने परतवून लावले,
हा सर्व इतिहास सामान्य नागरिकांपर्यंत
पोहचवणे महत्त्वपूर्ण वाटल्याचे
लेखकाने म्हटले आहे. तसेच, नेहमीच
प्रश्न पडतात की सर्वकष युद्धे नसते,
तेव्हा सैन्यदले करतात तरी काय? याचे
उत्तर हे पुस्तक देते. तर ज्येष्ठगियारोहक
हरीष कापाडिया यांनी करून दिलेला
सियाचिनचा गियारोहकांच्या दृष्टीतून
तसेच या बर्फाच्छादित भूभागाचे
लष्करी महत्त्व कथन करणारा परिचय
वाचकांची उत्सुकता वाढवतो.

अधिकर्य अधिकं मरणम्..

आपल्या सकल राष्ट्रीय उत्पन्नातला एक-दोड टक्के वाटा आपण या अपघातांत व्यर्थ गमावतो, ही सर्व काही आकारात, शक्तीत मोजायाची सवय लागलेल्या समाजाची परिणती.. त्यामे प्रात्यार्पण उपायात चालवू जगातील एकूण वाहनांतील दोन टक्के वाहनेही भारतीय रस्त्यांवर नाहीत. पण ही दोन टक्के वाहने जगातील साधारण ११ टक्के अपघात घडवतात या वास्तवाची लाज वाढून घेण्याइतपत शहाणपण डाळताकडे असाया शिक्कतक

नुसत महामार्ग उभासून चालत नाही. त्या महामार्गवरून वाहन चालवायचे कसे, याचे शिक्षण द्यावे लागते. नुसते मोबाइल फोन आणि मोफत डेटा डेतन भागत नाही. इतरांच्या हक्कावर बाधा न येता हे नवे खेळणे वापरायचे कसे याचे धडे द्यावे लागतात. नुसती प्रखर दिव्यांची निर्मिती करून भागत नाही. इतरांच्या ह्याडोल्भ्यावर येणार नाहील अशा बेताने आपले दिवे पाजळ्यायचे कसे हे दाखवून द्यावे लागते. अशी अनेक उदाहरणे नमूद करता येतील. ही अशी सभ्यतेची, नियमाधारित जगण्याची संस्कृती निर्माण करण्याकडे दुर्लक्ष केले की काय होते याचे जीवधेणे उदाहरण म्हणजे केंद्र सरकारच्याच वाहतूक मंत्रालयाने प्रसूत केलेला ताजा अहवाल. तो देशात गेल्या वर्षभरात झालेल्या अपघाताविषयी आहे. त्याबाबत ऊहापोह करण्याआधी काही मुद्दे लक्षात घेणे आवश्यक. यातील बहुसंख्य अपघात हे टाळता येण्याजोग्या वर्गातले आहेत. म्हणजे वाहन चालवण्याची डोकी ताळ्यावर असती तर हे अपघात घडले नसते. त्यातही सर्वाधिक अपघात आहेत ते दुचाकींचे. ज्या देशात हेल्मेट ही दुचाकी चालवण्यापेक्षा वाहतूक पालिसास टाळण्याची गरज बनते, त्या देशात अधिकाधिक दुचाकीस्वार रस्त्यावर प्राण सोडत असतील तर त्यात आश्रय नाही.

इतके जीव गेले.
उगाल्या

आपल्या अथवावर्त्त्यच्या वाढीचा वेग काही वर्षे सहा टक्क्यांच्या आसपास कुथूमाथत रेंगाळतो. या इतक्या रडक्या, पिचक्या वेगाच्या जिवावर २०४७ सालपर्यंत विकसित देशांत स्थान मिळवले जाणार असे नागरिकांस सांगितले जाते आणि अर्थसाक्षरतेपासून मैलोगणती दूर नागरिक ही लोणकढी ते गोड मानून घेतात. ते ठीक, पण अर्थविकास दोन आकडी वेग नोंदवू शकत नसताना अपघातांतली वाढ मात्र १२ टक्क्यांनी वाढते, या कर्मास काय म्हणायचे? हा वेग आपल्या रस्ते उभारणीच्या वेगाशी स्पर्धा करून त्यासही मार्गे टाकेल इतका. या अपघातांबाबत धक्कादायक बाब अशी की यातल्या तब्बल ७१ टक्के अपघातांमार्गे एकच एक कारण आहे. ते म्हणजे वेग. वाहनाच्या वेगावर नियंत्रण ठेवता न आल्याने आणि यंत्रणांना अशा वाहनचालकांस न रोखता आल्याने लाखभरांनी जीव गमावला. याच्या बरोबरीने चुकीच्या दिशेने वाहन रेटेणे हेदेखील अनेकांचे (९०९४) जीव जाण्यामागील कारण असल्याचे अहवालातून दिसते. मद्य पिऊन गाडी चालवण्यातून ४,२०१, गाडी चालवताना मोबाइलवर बोलण्यातून ३,३९५, वाहतुक सिनल न पाळण्यातून १,४६२ इतके जीव आपण एका वर्षांत गमावत असू तर कोणत्या तोंडने विकसित देशांच्या गटात आपला समावेश व्हावा असे आपल्याला वाटते? या अपघात मृत्युंतील आणखी लाजिरवाणी बाब म्हणजे गेल्या वर्षांत ७४,८९७ इतके जण

आपण केवळ दुचाकी अपघातात गमावले. यातही त्याआधीच्या म्हणजे २०२१ च्या पेशा आआटक्यांची वाढ आपण नोंदवली गेल्याच्या गेल्या वर्षी ६९,३८५ जाही दुचाकी अपघातात गेले. गेल्या वर्षी जवळपास ७५ हजार. या मृत्युचंद्र कारणेही तशीच. सुरक्षा नियंत्रण धाव्यावर बसवणे आणि दुसऱ्यां दुचाकीस्वारावर आढळणे. यादुचाकीस्वारांस त्यांच्या बेजबाबदात वर्तनाची सजा मिळाली असे म्हणत येईल. पण यात जवळपास सच्चिदात लाखभर पादचारी जायबंदी झाले त्याचे काय? भारतातील रस्त्यांवर चालावे लागेही हीच त्याची चूक?

या विक्रमी अपघातात मरणसत्रांत आधाडीवर आहे. आपली राजधानी. दिल्लीतील अपघातात १,४६१ जणांनी प्राण गमावला. दक्षिणेतील बेंगळूरु यादुसऱ्या क्रमांकावर आहे पण यादाघातील फरक जवळपास निम्नलिखित आहे. कर्णाटकाच्या राजधानी रस्त्यावर ७७२ जणांना मुक्त मिळाली. एक बेंगळूरु वगळता यापहिल्या पाचांत सर्व शहरे उत्तरांत देशी आहेत, हे ओघाने आलेच. स्वच्छ शहराचा बहुमान मिळवणी. इंदूरही त्यात आहे. त्याच वेळी यारस्त्यावरच्या अपघातांवर नियंत्रणामिळ्यावून ते कमी करणाऱ्या शहरांमध्ये पहिल्या क्रमांकावर चेन्नई होता. तमिळनाडूची राजधानी आहे, होबाबही तशी बोलकीच. या द्रविडवर्षांच्या तुलनेत तब्बल ४८८ टक्क्यांनी कपात करून दाखवली हे असे अपघात कमी करणाऱ्या शहरांत मुंबईद्याखील आहे. देशाच्या आर्थिक राजधानीतील अपघात

कपात मात्र चार टक्के इतकीचा आहे. हा अहवाल असाहाया आणि उद्दिनता निर्माण करतो. याचे साधे कारण असे की वर्षभरात भारतवर्षात १.६८ लाख जणांचे जीव केवळ रस्ते अपघातात जात असतील तर हे प्रमाण सरासरी दररोज ४६१ अपघाती मृत्यु इतके अतिरेकी भयंकर भरत. याच्या आणखी चिरफाड केली तर दृश्यात तासाला आपल्याकडे सरासरी १९ जण केवळ रस्ते अपघातात प्राण गमावतात हे लक्षण येऊ शकते अस्वस्थतेत वाढच होते. यातील किती जणांच्या कुटुंबांच्याकडे विमा असेल? जायबंदी ज्ञालेल्या किती जणांच्या कुटुंबास पयार्थी उत्पन्नस्रोत असतील? उत्पाचाराच्या खचांचे काय? यातील बहुसंख्या अपघाती मृत्यु हे १६ ते ६० या वयोगटातील आहेत. म्हणजे हे उत्पादक वय. या वयोगटातील इतके अपघातात जात असतील तर ते देशाचे किवेटे मोठे आर्थिक नुकसान ठरते. आपल्या सकल राष्ट्रीय उत्पन्नातला एक-दीड टक्के वाटा आपण या अपघातात व्याप्त गमावते, ही बाब किती भीषण!

युद्धाच्या भडक्याचे आर्थिक चटके

इस्टाईल आणि पॅलेस्टाईल
यांच्यात सुरु असलेल्या संघाचे
व्यापक परिणाम जागतिक स्तरावर
दिसू लागले आहेत. हे परिणाम
भूराजकीय, आर्थिक तसेच
पुरवठा साखळीबाबतचे आहेत
आंतरराष्ट्रीय स्तरावर सोन्याच्या
दराने जोरदार उसऱ्यी घेतली आहेत
भारतीय अर्थव्यवस्था आणि
भांडवलबाजार यांच्याकर हव्हृष्टव
परिणाम होताना दिसत आहेत
इस्टाईल-हमास युद्धाचा थेट फटका
हा भारत, पश्चिम आशिया आणि
युरोप यांच्यातील प्रस्तावित आर्थिक
कॉरिडॉरला बसू शकतो. परकं
गुंतवणुकीचे आव्हान भारतासमो
आहे. भारतीय शेअर बाजारारा
झालेली घसरण, जागतिक
चलनवाढ, उच्च व्याजदर आणि
पॅलेस्टाईन-इस्टाईल युद्ध यामुळे
परकी गुंतवणूकदारांची चिंता
वाढली आहे. भारतीय भांडवल
बाजारातून अनेक मोठ्या कंपन्यांनी
सप्टेंबर २०२३ मध्ये १४ हजार
४६७ कोटी रुपये काठल्यानंतर
पाच गुंतवणूकदारांनी पुन्हा एकदा
ऑक्टोबर २०२३ मध्ये १८००
कोटी रुपये काढले आहेत
अमेरिकन बॉण्ड्स मात्र पाच
टक्क्यांहून अधिक देत आहेत
अशा परिस्थितीत गुंतवणूकदार
सुरक्षित साधानात गुंतवणूक करीव
आहेत. भांडवल बाजारात सक्रिय
असणाऱ्या गुंतवणूकदारांना आत
शेअर बाजारापेक्षा सोन्यामधील
गुंतवणूक महत्त्वाची वाटू लागल्या
आहे. याचा जगभरातील शेअर
बाजारांना फटका बसला आहे
तेलाचे वाढते दः आखाती
देशांकडून जगभरातील खनिज
तेलाच्या पुरवठ्यापैकी एक तृतीयांश
पुरवठा कैला जातो. गेल्या काही
दिवसांत कच्चा तेलाचा दर वाढला
आहे त्याचा परिणाम पेटेल आणि

द्विझलच्या किमतीवर हाईल. हे युद्ध लांबल्यास इराणसारख्या तेलउत्पादक देशाला याची झळ बसून जगासगेर तेलसंकट निर्माण होऊ शकते. चलनवाढ: तेलाचा दर वाढत चालल्यामुळे जगभरात चलनवाढ होण्याचा धोका आहे. अमेरिका, भारत आणि चीन या खानिज तेलाच्या बद्या आयातदार देशांमुळे हा धोका निर्माण होऊ शकती. तसेही ज्ञाल्यास भारतीय चलन डॉलरच्या तुलनेत घसरण्याची चिन्हे दिसत आहेत. अधिकोषाद्वारे व्याजदर वाढ: अनेक देशांच्या मध्यवर्ती बँकांकडून चलनवाढ आटोक्यात ठेवण्यासाठी व्याजदरात वाढ केली जाऊ शकेल. असे ज्ञाल्यास ग्राहकांच्या खिशाला कात्री लागू शकते. याचा फटका सर्वसामान्य ग्राहक वगारां सोसावा लागला, तर त्याचे दुर्गमी परिणाम येणाऱ्या निवडणुकांवर दिसून येतील. भारत हा इस्राईलचा एकूण दहावा सर्वात मोठा व्यापार भागीदार आहे आणि चीन आणि हाँगकांगनंतर इस्राईलचा आशियातील तिसरा सर्वात मोठा व्यापार भागीदार आहे. दोन देशांमधील द्विपक्षीय व्यापार अलीकडे अनेक क्षेत्रांमध्ये होत आहे. औपधारिनिर्मिती, कृषी, आयटी, दूरसंचार आणि सुक्ष्म यांचा त्यात समावेश आहे. प्रगतिसिंचन आणि जलव्यवस्थापन तंत्रज्ञान भारताला इस्राईलकडून मिळते. जलसिंचन, टिकिंसिंचन, हायड्रोपोनिक्स आणि रोबोटिक शेती, यंत्रे, मोती, हिरे आणि स्त्रे यांची आयात भारत इस्राईलमधून करतो. यामध्ये व्यात्यय येऊ शकेल. भारतातून इस्राईलला प्राधान्याने पेट्रोलियमउत्पादने निर्यात केली जातात. ही उत्पादने एकूण नियार्तीच्या १.८ टक्के आहेत. युद्धमुळे या उत्पादनांच्या परवरथावर परिणाम होईल.

इस्राईल भारताकडून सुमारे साडेपाच ते सहा अब्ज डॉलरची शुद्ध पेट्रोलियमउत्पादने खरेदी करतो. २०२३च्या सहामाहीमध्ये, इस्राईलला भारताची एकूण निर्यात ८.४ अब्ज डॉलर होती. इराणसारख्या देशांमुळे भूराजकीय चिंता वाढू शकेल. संपूर्ण आखातात अशांत वातावरण तयार होऊ शकेल. यामुळे ओपेक राष्ट्र या अशांततेला बळी पडतील. ज्यामुळे त्याचे संपूर्ण जगावर दूरगामी परिणाम होतील. गुंतवणूकदरारांनी अधिक सावध पावले टाकणे आवश्यक आहे. दीर्घकाळ गुंतवणूक करण्यांसाठी समझाग खरेदीची संधी चालून येणार आहे. युद्धाचे सावट गडद होत असल्याने सोन्याकडे जागतिक बाजाराचा ओढा वाढला आहे. या युद्धमुळे एकूणच भारताच्या आयात-नियार्तीवर परिणाम होणार असून, त्यामुळे हिच्यांच्या दागिन्यांच्या व्यवसायावर परिणाम होणार आहे. संघर्ष बराच काळ मुरु राहिल्यास टेक कंपन्या त्याची टिकाणे बदलू शकतात. इंटेल, मायक्रोसॉफ्ट आणि गुगलसह ५०० हून अधिक जागतिक कंपन्यांची इस्राईलमध्ये कार्यालये आहेत. इस्राईल आणि हमास यांच्यातील युद्धमुळे या कंपन्या आपले कामकाज इस्राईलमधून भारतात हलवू शकतात. जागतिक व्यापार परिस्थेशी सखोलपणे एकमेकांशी जोडलेले राष्ट्र म्हणून, भारताने परिस्थितीचे बारकाइने निरीक्षण केले पाहिजे आणि विकसित होत असलेल्या आर्थिक परिवर्षाशी सक्रियणे जुळवून घेतले पाहिजे. देशाचे आर्थिक स्थैर्य आणि वाढ सुनिश्चित करण्यासाठी धोरणकर्ते, व्यावसायिक आणि नागरिक या बदलल्या गतिशीलतेला कशशप्रकारे प्रतिसाद देताव हे पाहावे लागेल.

राजधानी दिल्ली : दिल्लीचा श्वास घुसमटला !

प्रदूषणामुळे दिल्लीतील शाव्य बंद करायची वेळ दरवर्षी साधारणपणे जानेवारीमध्ये येते, असा अनुभव आहे. यावेळी मात्र दिल्लीच्या प्रदूषणाने महिनाभर आधीच रौद्र रूप दाखवले आहे. मागचा आठवडा दिल्लीतील वायू गुणवत्ता निर्देशीक ५०० ते ९९० पर्यंत आहे. ही आरोग्यासाठी अतिथोकादायक श्रेणी असते. प्रदूषण आटोक्यात आणता येत नसेल तर विस्फोटके टाकून सर्वांना मारून टाका, अशा कठार शब्दांत सर्वोच्च न्यायालयाने दिल्लीतील प्रदूषणाबाबत सरकारला सुनावले होते. त्याचे पुढे काय झाले? निव्वळ सत्तेसाठी हापापलेले राज्यकर्ते सर्वासामान्य लोकांना वेठीस धरतात आणि त्यांच्या आरोग्याचा खेळ मांडतात, तेव्हा कोणालाच संताप कसा येत नाही? दिल्लीतील प्रदूषणामुळे इथल्या शाव्य बंद करायची वेळ आली आहे. प्रदूषणामुळे दिल्लीतील लोकांचे आयुष्य दहा वर्षांनी कमी होत असल्याचे ताजे अहवाल आहेत. मोकळ्या श्वास घेण्यासाठीचे धोरण कायम नस्तीबंदच राहिले. केंद्र आणि राज्य सरकारमधील आपसातील पराकोटीच्या द्वेषामुळे दिल्लीचे गॅस चेंबर झाले आहे. इथल्या सव्वादोन कोटी लोकांना दररोज विषारी हवा घ्यावी लागते. त्यातले असंख्य लोक मृत्युच्या दाढेत जातील. जीववेण्या प्रदूषणाविरोधात आज जनआंदोलन उभारले गेले नाही, तर उद्याच्या पिढ्यांना त्याची किंमत मोजावी लागेल. दिल्लीतील प्रदूषणावर गंभीर मंथनाचा हा काळ आहे. दरवर्षी नोव्हेंबर ते जानेवारीपर्यंत चालणाऱ्या प्रदूषणाच्या तिमाही परीक्षेला संगळ्यांनाच सामरे जावे लागते. जागतिक आरोग्य संघटनेने दिल्लीत गर्भपात, तणाव व मानसिक आजारणात वाढ झाल्याचे नोंदवले आहे. याआधी प्रदूषणामुळे दिल्लीतील शाव्य बंद करायची वेळ डिसेंबर, जानेवारीमध्ये यायची. यावेळी महिनाभर आधीच दिल्लीच्या प्रदूषणाने रौद्र रूप दाखवले आहे. मागचा आठवडा दिल्लीतील वायू गुणवत्ता निर्देशीक ५०० ते ९९० पर्यंत आहे. ही आरोग्यासाठी अतिथोकादायक श्रेणी आहे. दिल्लीला घेरलेल्या हरयाणा, पंजाब, राजस्थान, उत्तरप्रदेश या राज्यात धानाची परावी जाळल्यामुळे हे प्रदूषण वाढत असल्याचे निष्कर्ष आहेत. या राज्यांमध्ये भाजप, कौरिस आणि आम आदमी पाटीचे सरकार आहे. प्रदूषणावर तोडगा काढण्यापेक्षा

आपसातील कट-कारस्थानात त्यांचा वेळ निघून जातो. त्यात केंद्राच्या निष्क्रियेतची भर पडली आहे. पंजाब आणि हरयाणा या राज्यात पराली जाळण्यात येतात. त्याचे प्रमाण प्रचंड वाढले आहे. प्रश्न शेतकऱ्यांचा असल्याने त्यातही मराठ्यांचे राजकारण आडवे येते. दाखवण्यापुरते गुन्हे नोंदविले जातात. पुढे काहीच होत नाही. याच आठवड्यात दिवाळी आहे. दिल्लीत फटाके फोडायला आणि विकायला बंदी आहे. परंतु केजरीवाल सरकार हिंदूच्याच आनंदेत्सवावर किरजण घालतात, म्हणून पुन्हा जोरात फटाके उडविले जातात. धर्म आडवा आणणाऱ्या राजकरण्यांना सर्वसामान्य जनतेने आडवे करायची ही वेळ आहे. या आठवड्यात जे अहवाल आलेत, त्यात हवेतील प्रटूषण हे किमान ३० सिंगारेटच्या धुरांपेक्षा अधिक आहे. लहान मुलांपासून वृद्धांपर्यंत कोणीही यातून सुटू शकत नाही. धुरक्यामुळे दिवसाही कमी दृश्यमानतेचा सामना दिल्लीकरांना करावा लागतो आहे. २.५ मायक्रोमीटरपेक्षा कमी व्यासाचे प्रटूषक कण फुफ्फुसात आणि रक्तप्रवाहात प्रवेश करतात, त्यामुळे सर्वात गंभीर परिणाम फुफ्फुस आणि हृदयावर होतात. दिल्लीतील हजारो

A wide-angle photograph showing a massive group of school children in purple uniforms marching in a long, organized line across a wide, paved road. The children are wearing white trousers and various styles of purple blazers or jackets. In the background, the iconic India Gate war memorial stands prominently against a hazy, light-colored sky. The scene is framed by a row of tall, ornate street lamps on both sides of the road.

लोक खोकला आणि
श्वसननलिकेच्या आजाराने ग्रस्त
आहेत. दिल्लूली प्रदूषणमुक्त
करण्यासाठी मुख्यमंत्री अरविंद
केजरीवाल यांनी कनॉट प्लॅसमध्ये
अमेरिकिचे संशोधन असलेला
देशातील पहिला स्मॉगटॉवर लावला.
त्यालाही आता दोन वर्षे झाली. हा टा-
वर बंद आहे. बंद पडण्याचा संबंध
राज्य सरकारचे अधिकार नायब
राज्यपालांकडे असल्यासारी जोडण्यात
येत आहे. या स्मॉग टॉवरची उंची
जमिनीपासून २४.२ मीटर आहे. स्मॉग
टॉवरचे क्षेत्रफळ ७८४.५ चौरस मीटर
आहे. आरसीसी आणि स्टील
स्ट्रक्चरच्या बनलेल्या या टॉवरला ४०
पंथे आहेत. ९६० आरपीएम पंख्याची
गती असेल. फॅनचा आउटलेट वेग
१६.१ मीटर प्रतिसेंकंद आहे.

फिल्टरची संख्या पाच हजार आणि
ईएसएसची क्षमता १२५० केव्ही
आहे. २५ क्वांविक मीटर प्रतिसेंकंद
हवेचा प्रवाही दर असलेला हा
पहिलाच प्रयत्न होणार होता. एव्हा
किलोमीटरच्या परिधितील हवा
खेचण्याची आणि खाली बसवलेल्या
पंख्यांमधून एक हजार घनमीटर
प्रतिसेंकंद शुद्ध हवा बाहेर फेकण्याचा
क्षमता आहे. आयआयटी दिल्ली
आणि आयआयटी मुंबईचे तज्जव र
डेटाचे विश्लेषण करणार होते. हा प्रयोग
प्रभावी ठरला, तर असे ह्यास्मॉग टा-
वरला संपूर्ण दिल्लीत बसवण्याचा
योजना होती. या एकाच टॉवरसाठी
दिल्ली सरकारने २३.६२ कोटी रुपये
खर्च केले. परंतु केवळ दोन कोटी
रुपये न भरल्याने हा टॉवर बंद आहो.
स्मॉग टॉवर सुरु करण्यात कें

सरकाराचा अडसर असल्याचा आरोप दिल्लीचे पर्यावरण मंत्री गोपाल राव करीत आहे. या दोघांच्यार्थांना राजकारणाचा सूड दिल्लीकारावंत उगवल्या जातो, हे वृष्टीआड करायचे का? संसदेच्या हिवाळी अधिवेशनाला देशभरातील खासदार दिल्लीचे असतात. त्या सगळ्यांनाच प्रदूषणाच सामना करावा लागतो. तेव्हा खासदारानं त्यांच्या कर्तव्याचे जाणीव होते. मग प्रदूषणावाच सरकारला हमखास प्रश्न विचाराल जातो. सरकारकडे यादी तयारच आहेत. दिल्लीचे नव कायम पहिल्या क्रमांकावर असते. सोबत देशातील सव्याशे शहरांची नावे दिली जातात. त्यात उत्तरप्रदेशमध्ये १६, पश्चिम बंगालमध्ये सात, उत्तराखण्ड तीन मध्यप्रदेश सहा, पंजाब नऊ, गुजरात तीन, आंध्र प्रदेशातील १३ शहरांची नावे हमखास असतातच. महाराष्ट्राविषारी शहरांच्या यादीत चंद्रपूर, पुणे अकोला, अमरावती, औरंगाबाद जळगाव, जालना, कोल्हापूर, लातुरु मुंबई, नवी मुंबई, नाशिक, नागपूर सांगली, सोलापूर, ठाणे, उल्हासनगर आदींचा समावेश असतो. राष्ट्रीय स्वच्छ वायु कार्यक्रमाला ही राष्ट्रीय स्तरावरील रणनीती आहे, जी केंद्रीय पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल

मंत्रालयाने २०१९ मध्ये सुरु केली. नॅशनल क्लीन एअर प्रोग्राम ने देशभारतील १३२ देखभाल न करणारी शहरे ओळखली आहेत. परंतु इथे कोणत्याही सुधारणा झाल्या नाहीत. केंद्रीय परिवहन मंत्री नितीन गडकरी हे प्रदूषणाविषयी अत्यंत सवेदनशील आहेत. त्यांनी वाहनांना प्रदूषण नियंत्रण प्रमाणपत्र (पीयूसी) नसल्यास १० हजार रुप्ये दंड, सहा महिने तुरंगवास अशा कठोर तरतुदी समाविष्ट केल्या आहेत. हे आदेश आल्यानंतर गडकरीच्या दिल्लीतील खासगी वाहनाचे पीयूसी प्रमाणपत्र एकाच दिवशी पुणे, नागपूर आणि चंद्रपूर येथून काढण्यात आले. त्यामुळे गडकरीचा हा कार्यक्रम प्रदूषण कमी करण्याचा की वाहनचालकांवर दंड ठोठावून खिसे कापण्याचा होता, अशी टीका झाली. सर्वोच्च न्यायालयाचा संताप! दिल्लीत वाहनांच्या प्रदूषणाचीही भर पडते. राजाश्रयाने उद्यागाचे अशुद्ध पाणी थेट यमुनेमध्ये सोडले जाते. याआधी सर्वोच्च न्यायालयाने प्रदूषणावर नियंत्रण मिळवण्यात अपयशी ठरल्याबद्दल दिल्लीसह पंजाब, हरियाणा अणि उत्तर प्रदेश सरकारला नागरिकांची नुकसान भरपाई करण्याची तंबी दिली. सर्वसामान्य नागरिकांच्या आयुष्याशी असा खेळ तुम्ही कसा काय करू शकता? हे अंतर्गत युद्धापेक्षाही भयंकर नाही का, असा संतप्त सवाल करून, त्यांपेक्षा विस्फोटेके टाकून सर्वांना मासून टाका, या शब्दांत सर्वोच्च न्यायालयाने पंजाब व हरियाणा सरकारला फटकारले होते. प्रदूषणाचा विळळा भारतालाच आहे असे नाही. अन्य देशांपेही हा विषय आहे. परंतु त्यांच्याकडे कालबद्ध कृतिकार्यक्रम असतो. पौरीसमध्ये आठवड्याच्या शेवटी खासगी कार चालवण्यास बंदी घालण्यात आली होती. ॲड-इहन चा प्रयोग करण्यात आला. सार्वजनिक वाहतूक मोफत करण्यात आली. नेदरलैंडमध्ये पेट्रोल आणि डिझेलच्या कार विकण्यावर बंदी घालती गेली. २०२५ पर्यंत इलेक्ट्रिक हायड्रोजनन्या गाड्या चालवण्याचा फतवा आहे. जर्मनीमध्ये फ्रिबर्ग शहरात अत्यंत स्वस्त सार्वजनिक वाहतूक उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. कोपेनहेगमध्ये कारपेक्षा सायकलला अधिक महत्त्व दिले गेले. भरतात आणि विशेषत: दिल्लीत हे का होऊ शकत नाही? दिल्लीत माणसांची गर्दी झाली आहे. नोकरीसाठी दिल्लीत येण्याच्यांनी गांभीर्याने विचार करण्याची गरज आहे.

